

Britta Marakatt-Labba: *Historjá* (2003–2007; detalj). Foto: Andreas Harvik/Annar Bjørgli/Nasjonalmuseet.

Där varje stygn andas

Britta Marakatt-Labba på Moderna Museet i Stockholm

Vi skandinaver förlägger gärna övergrepp och misshandel av ursprungsbefolkningar till andra länder och bortser från – eller är rent av okunniga om – den behandling som samerna, Europas enda urfolk, har utsatts för i våra egna länder. Under 1900-talet genomdrev emellertid svenska¹ myndigheter en rad tvångsförflyttningar av samer. När Elin Anna Labba år 2020 skildrade detta i sin skrift *Herrarna satte oss hit*², utsågs den av juryn för Augustpriset³ till årets svenska fackbok med denna motivering:

- 1 Perspektivet är här i stort sett begränsat till Sverige men problemen vidare än så.
- 2 Elin Anna Labba: *Herrarna satte oss hit. Om tvångsförflyttningarna i Sverige*. Norstedts 2020, pocketutgåva 2023.
- 3 Augustpriset instiftades av Svenska Förläggareföreningen år 1989. Från och med 1992 delas det ut i tre kategorier: Årets svenska skönlitterära bok, Årets svenska fackbok samt Årets svenska barn- och ungdomsbok.

Elin Anna Labba beskriver renskinn som ”så mjuka att det känns som att handen ska smälta när man stryker dem”. Med samma stillsamma poetiska kraft i språket synliggör hon Sveriges tvångsförflyttningar av samerna, tvångsförflyttningar som söndrat urgamla släktband, nätverk och flyttleder. Genom att även väva in vittnesmål, arkivfotografier, kartor, jojkar och myndighetspapper riktar hon i denna mycket vackert formgivna bok nytt ljus på en mörk del av Sveriges historia.

Ett annat exempel på att de begångna orättvisorna mot samefolket nu uppmärksammas mer och mer är utställningen *Där varje stygn andas* med verk av Britta Marakatt-Labba som öppnade i juni på Moderna Museet i Stockholm. Den som vill ta del av den gör klokt i att före museibesöket läsa Elin Annas bok.

Britta Marakatt-Labba är född 1951 och Elin

Anna Labba 1980. Genom giftermål är de släkt med varandra och skriver och arbetar utifrån likartade upplevelser av den diskriminering som det samiska minoritetsfolket utsatts och fortfarande kan utsättas för, inte bara i Sverige utan också i Norge och Finland⁴.

Utställningen på Moderna Museet introduceras på museets hemsida bland annat så:

”Där varje stygn andas / Juohke sákkaldat vuoigná” omfattar cirka sextio av Britta Marakatt-Labbas verk från 1968 och fram till i dag. [...] I det omfattande broderiet ”Historjá” (2003–2007) berättar scenerna, som består av hundratusentals små stygn på linne, om samernas tillvaro, historia och världsbild. Men även om motstånd. Genom att bland annat lyfta fram Kautokeinoupproret 1852⁵ synliggör Britta Marakatt-Labba en händelse som i dag betraktas som en viktig vändpunkt i kampen för samiska rättigheter och politisk självständighet.

I det följande kommenterar jag blott några få av verken i den omfattande utställningen. Den innehåller alster av olika slag, däribland till exempel också skulpturer och sakral konst, från 1968 fram till här-omåret.

Konstnären Britta Marakatt-Labba

Britta Marakatt-Labba växte upp som ett av nio barn i en renskötarfamilj, på vintern i Lainiovuorna sameby i Sverige och på sommaren i Rostadalen i Norge. Efter studier vid Sunderby folkhögskola och vid Konstindustriskolan i Göteborg debuterade hon som konstnär 1979. Hon studerade också vid Samiska högskolan i Kautokeino 1999–2002 och har varit mångsidigt verksam som textilkonstnär, akvarellmålare, skulptör, illustratör, kostymör och scenograf. Hennes genomgående tema är berättelsen

om samerna och deras kamp för sin mark och sin kultur. Hon blandar broderier, applikationer, infärgningar och obehandlat tyg med varandra och väver i sina verk in såväl personliga erfarenheter som referenser till den pågående klimatkrisen. Valet av textil som uttrycksmedel faller sig naturligt. Tyg är lätt att packa ner och ta med sig – som samerna gör när de flyttar och vandrar. Dessutom är deras garn och tyger naturprodukter.

Den samiska jojken kan sägas vara utan början och slut. I analogi med det utgör i Britta Marakatt-Labbas verk ofta vidsträckta fjällandskap bakgrunden till de mer utförligt återgivna scenerna i förgrunden.

I debuten som utbildad konstnär 1979 presenterade hon *Guolásteapmi* eller *Fiske*, ett broderi med ylletråd på linneduk. Redan då kunde man ana att skildringen av samernas kultur och historia skulle bli dominerande i hennes konstnärskap.

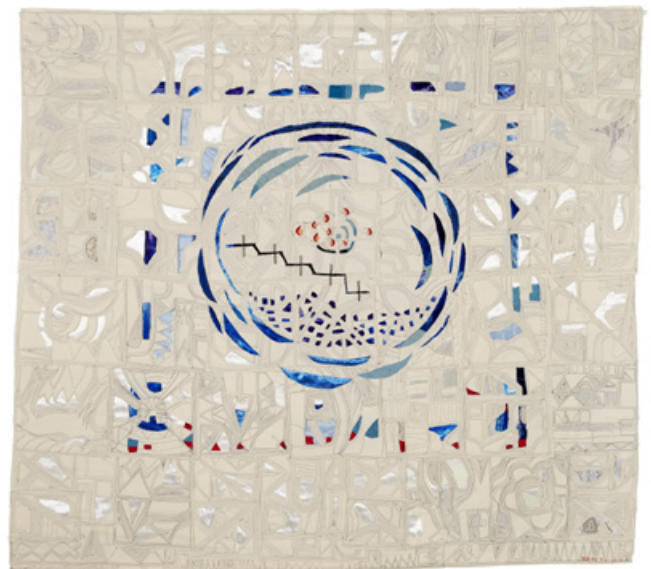
Britta Marakatt-Labbas politiska intresse och sociala engagemang väcktes tidigt. Från 1968 till 1982 utspelades Altakonflikten, en strid orsakad av myndigheternas planer att bygga ut vattenkraften i Altaälven i nordöstra Norge. Samernas protester⁶ var omfattande, och år 1981 lät Britta Marakatt-Labba deras motstånd komma till uttryck i serigrafin *Garriát* eller *Kråkorna*. Hon fick själv krypa i fängelse för sitt engagemang och fann i kråkan en epigrammatisk illustration av de styrandes roffarmentalitet. I samisk kultur är denna skrämmande fågel en sinnebild för den giriga överheten, och i *Garriát* förvandlas kråkorna till poliser. Polismakten är ju i våra länder en instans som har rätt att bruka våld i de styrandes tjänst...

Hennes mest kända verk är dock *Historjá* eller *Tromsøfrisen* (2003–2007), ett broderi som är 24 meter långt och 40 centimeter brett och i en rad ögonblicksbilder gestaltar samernas historia och mytologi. Det beställdes för Norges arktiske universitet i Tromsø, där det vanligen finns att se, men har givetvis en central plats i utställningen på Moderna Museet. Frisen har rönt stor uppmärksamhet internationellt och placeras av konstmagasinet *ART-*

4 Samerna i Finland har också drabbats av övergrepp och diskriminering, men tvångsflyttningar har inte förekommit i samma utsträckning som i Sverige och Norge.

5 Kautokeinoupproret ägde rum den 8 november 1852 i Kautokeino i Norge. En grupp samer som var influerade av den laestadianska väckelsen angrep representanter för norska staten. Bland dem fanns länsman och byns handelsman, som båda dödades.

6 ”Protest” och avledningar därav är intressanta uttryck. Oftast uppfattas protesten som en reaktion *mot* något, men det latinska *pro* betyder *för*, och *protestari* betyder också att *bevittna* eller att *vittna för något*, till exempel sanningen eller rättvisan.

Medsols från översta bilden: Garjját/Kråkorna (1981).
 Foto: Andreas Harvik/Nasjonalmuseet.
 Lodderáidaras/Vintergatan (2022). Foto: Hans-Olof Utsi/
 Galleri Helle Knudsen.
 Máilmmi liegganeapmi II/Global uppvärmning II (2021).
 Foto: Ina Wesenberg/Nasjonalmuseet.
 Detalj ur Historjá (2003–2007). Foto: Andreas Harvik/
 Annar Bjørgli/Nasjonalmuseet.
 Britta Marakatt-Labba fotograferad av Marja Helander,
 2022 års hedersporträtt, Statens porträttsamling.

news⁷ som nummer 35 i en tablå över de hundra mest betydelsefulla konstverken i världen sedan år 2000.

Historjá återger på skilda sätt berättelser ur den samiska historien och kan läsas antingen från vänster till höger eller omvänt. Höjdpunkten kan sägas vara skildringen av upproret i Kautokeino 1852, då två av upprorsmakarna halshöggs och begravdes – utom deras huvuden som blev föremål för rasbiologisk ”forskning” i Köpenhamn.

Vintergatan från 2022 är ett av symboler starkt laddat beställningsverk till Stortinget och visar bland annat hur tre samiska gudinnor tar sina skotrar för att snabbt ta sig till politikerna i Sametinget och uppmana dem att agera med anledning av de hot som riktas mot de samiska näringarna.

I intervjuer betonar Britta Marakatt-Labba att hon i sin konst speglar såväl samisk mytologi som vardagliga och politiska händelser, utan att rygga för det absolut mörkaste i den samiska historien. I början dokumenterade hon mest vardagliga minnen från uppväxten, men senare har mytologi, politik och aktuella företeelser som global uppvärmning, gruvexploatering och vindkraft tagit mer och mer plats. Hon vill berätta om det som händer och göra betraktaren nyfiken på den kultur som hon tillhör. *Historjá* har blivit en ögonöppnare, i Norge dock betydligt tidigare än i Sverige. Det är på tiden att vi i hela Skandinavien upptäcker rikedomerna och styrkan i den samiska kulturen.

Ur utställningskatalogen

Gitte Ørskou, överintendent vid Moderna Museet, erkänner i förordet till den rikt illustrerade utställningskatalogen⁸ att museerna i Norden länge försummat att uppmärksamma samisk kultur och konst och påminner om att den av Sveriges regering tillsatta Sanningskommissionen för det samiska folket – med uppdrag att kartlägga och granska den politik som förts mot samerna – ska lämna sitt slutbetänkande i december i år. Det kommer att bli intressant läsning.

7 ARTnews, med bas i New York, är världens äldsta och mest spridda konstmagasin med hundratusentals läsare och över miljonen följare på Instagram.

8 Katalogen kan beställas i Moderna Museets nätbutik till ett pris av 350 kronor.

Katalogen är på drygt 300 sidor med texter – var och en på tre språk: svenska, nordsamiska och engelska. Här några noteringar ur katalogen:

Av samtalet mellan Britta Marakatt-Labba och Matilda Olof-Ors – intendent på Moderna Museet – framgår att utställningsrubriken ”Där varje stygn andas” stammar från konstnären själv. I förordet till boken *Broderade berättelser* skrev hon 2010: ”Att jobba med broderi är en långsamhetens estetik. En resa i tid och rum, där varje stygn andas upplevelser och eftertanke, och skapar berättelser.” Denna långsamhetens estetik såg och hörde den unga Britta Marakatt-Labba komma till uttryck i kvällarnas hemslöjd, då snidande och sömnad ackompanjerades av berättelser med anknytning till samernas liv – och mytologi. Genom det böljande samtalet mellan konstnären och intendenten går som en röd tråd förvissningen att allt hänger samman: politik och mytologi, andlighet och natur. ”Om vi är lyhörda talar naturen till oss.” Men perspektivet är dystert: ”I dag jobbar jag mycket med det som händer med vårt klimat. Vi pratar om klimatförändringar, men just nu är det väl mer... katastrof” säger Britta Marakatt-Labba. Samtidigt betonar hon vikten av att berätta om det vardagliga. ”Så här har vi haft det.” För allt detta behövde hon finna sitt eget uttryckssätt och fann det under studietiden i Göteborg: ”Jag gör som målaren, men jag målar inte på linne som en oljemålare utan väljer det textila linnet i olika strukturer. Sen målar jag, eller tecknar, med nål och tråd.”

Hon nämner i samtalet Sten Kauppi (1922–2002) som sin ”stora inspirationskälla när det gällde broderi”. Det är av särskilt intresse för mig som skriver dessa rader, då Kauppis stora vävnad *Paradisfåglar* hänger i festsalen i den kyrka jag tillhör, Ansgarskyrkan, Lidingö. Och därmed är kyrkans tvetydiga roll i samernas historia antydd. I *Historjá* anknyter, som sagt, Britta Marakatt-Labba till Kautokeino-upproret 1852 och säger i samtalet: ”I verkligheten brände de ner handelsboden, men jag valde i bilden att bränna ner kyrkan i stället eftersom det är kyrkan som verkligen har lyckats ta kål på vår kultur.” Lite senare säger hon dock: ”De som gjorde uppror hade varit i Karesuando och upptäckt att där fanns det en präst som hette Læstadius⁹. Han var inte som präst-

9 Lars Levi Læstadius (1800–1861) var präst med samiskt påbrå. Han bekämpade det utbredda brännvins-

ten i Kautokeino, som var i maskopi med handelsmannen som bara levererade alkohol till alla samer och fick ner dem i dyngan.”

I utställningskatalogen nämner Maria Lind, chef för Kin museum för samtidskonst i Kiruna, att ”det krävdes att [Marakatt-Labba] bekräftades utanför landets gränser innan åtminstone det huvudstadsfixerade konstlivet i Sverige tog ordentlig notis”. Textilkonstnären Hilde Hauan Johnsen och Gunvor Guttorm, professor vid Samiska högskolan i Kautokeino, framhåller att Marakatt-Labba varit verksam inte bara som konstnär utan också som framgångsrik lärare i *dáidda* och *duodji*¹⁰. De påpekar: ”Duodjin tillhörde vardagen för många samer som samlade material till exempelvis båtar, vaggor, skor, renskinnsjackor och annat som kunde underlätta tillvaron. Ur detta väcktes en vilja att utveckla och formge de viktigaste föremålen, och att uppnå

en förståelse som gick utöver själva föremålet.” I denna livsinställning har Britta Marakatt-Labbas konst sina djupaste rötter. Susanne Hætta – samisk författare, konstnär, fotograf, journalist och kulturskribent – berättar att ”Marakatt-Labba minns sin tid i ’nomadskolan’ som en hemsk tid präglad av saknad, mobbning, motstånd och konflikter. Rebel-len i henne vaknade och hon utvecklade en blick för orättvisor och diskriminering – en livshållning som hjälpt fram berättelserna i hennes konst.”

Ur konstnärens eget efterord väljer jag att citera följande: ”Mytologiska berättelser innehåller mycket visdom och klokskap. I mina bilder vill jag lyfta fram hur vi moderna människor handskas med naturtillgångarna på ett sätt som inte var skaparens avsikt. Hur uppfostrar vi kommande generationer till att vara lyhörda för naturens skörhet och undvika rovdrift?” Här uttrycks en helhetssyn på tillvaron som alltför få har förmått göra till sin.

RUNE FORSBECK

missbruket bland samerna och gav upphov till en religiös och social väckelse bland dem.

10 Konsthantverk och sameslöjd.

Utställningen är öppen till och med 30 november 2025.